

SZAKKÉPZÉSI KONCEPCIÓ

A rendszerváltás után megváltozott gazdasági és társadalmi körülmények között sürgető igényként merült fel az iskolarendszerű szakképzés új törvényi szabályozása. A törvénytervezet elkészült, és a közoktatási törvénytervezettel együtt hamarosan a parlament elé kerül.

Az itt közölt összeállítást a szakmai törvénytervezet előkészítése során keletkezett anyagokból válogattuk. Közzöljük a törvényhez készült szakmai koncepciót és azokat a bírálatokat, amelyek változtatási javaslataikkal segítették a koncepció kialakítását.

Azt reméljük, hogy összeállításunk már a törvény megismerése előtt tájékoztatásul szolgál olvasóinknak arról, hogy milyen irányban kívánja a kormány az iskolarendszerű szakképzést átalakítani.

A SZAKKÉPZÉSI TÖRVÉNY KONCEPCIONÁLIS KÉRDÉSEIRŐL

A szakképzésről szóló törvény előkészítésére alapvetően új gazdasági törekvések jegyében, s politikai helyzetben 1990-ben a Munkaügyi Minisztérium kapott megbízást. Magyarországon a szakképzésnek az a szerepe, amelyet a végbemenő gazdasági változások elősegítésében, továbbá az európai integrációs folyamatokhoz való felzárkózásban betölthet, indokoltta tette, hogy sor kerüljön a teljes szakképzés önálló törvényi szabályozására. Ennek szellemében készült a kormányprogram szerinti ütemezésben a szakképzési törvény. Az elkészült tervezetet 1991–92-ben véleményezésre megkapták a szakképző iskolák, valamenyny ágazati minisztérium és szakszervezet, működő kamara, szakmai pedagógusképzést folytató felsőoktatási intézmény, s még jelenleg is tart a törvény-előkészítés.

A jelenleg zajló gazdasági-társadalmi átalakulás folyamatában egyértelmű, hogy a szakképzés és munkaerő-piaci átképzés törvényi szabályozásának igazodnia kell a gazdaság átalakításának fő folyamataihoz, a magántulajdon elsődlegességére épülő tulajdonváltáshoz, a kis- és középvállalatok szerepének növekedéséhez, illetve a szerkezetváltáshoz és az új technológiákhoz egyaránt alkalmazkodni képes kvalifikált munkaerő felértékelődéséhez. A szakképzési rendszer ugyanakkor tehetetlenségénél fogva nem alakítható át rövid idő alatt, ezért a szakképzési törvényt előkészítő tervezet olyan kerettörvényt javasol, amely orientálja és gyorsítja az átalakulási folyamatokat, új típusú működést és társadalmi-gazdasági részvételt tesz lehetővé a szakképzési szerkezet fejlesztésében és a minősítések ellenőrzésében. Éppen ezért a formálódó kerettörvény a 90-es évek elején megfogalmazható középtávon megoldandó feladatokat helyezi középpontba. Mivel viszonylag kevesebb szó hangzott el, s írás jelent meg eddig a koncepcionális kérdésekről, ezért jelen írás a törvénytervezet főbb koncepcionális kérdéseiről szól áttekintő módon.

A szakképzési rendszer formálódásának első évtizedeiben a szakoktatás szabályozása a közoktatástól elszakítva az ipartörvény keretei között történt. A szakképzést kizárólag gazdasági kérdésként kezelték, s a tényleges szakoktatás a tanulót foglalkoztató munkáltatók

feladata volt. Kapcsolata a közoktatással legfeljebb csak abban jelentkezett, hogy törvény kötelezte a munkáltatót arra, hogy tanulóját iskolába járásra szorítsa. Az iskola csak minimális általános művelést folytatott, a szakképzésre érdemi befolyása nem volt és iskolai végzettséget sem adott, így nem is volt tekintethető az iskolarendszer szerves részének.

1945 után felemás helyzet alakult ki a szakképzés szabályozási rendszerében. A középsiskolai végzettséget is adó szakképzés – technikum, szakközépiskola – elszakadva a gazdaságtól kizárólag a közoktatás részévé vált. Szabályozásáról az iskolarendszer keretei között a közoktatás gondoskodott. A szakmunkásképzés jogi rendezése is elszakadt a gazdaságtól, de szabályozása az 1949. évi IV., majd utoljára az 1969. évi VI. törvénnyel a közoktatásról külön történt. A szakmai (elméleti és gyakorlati) képzés központi irányítására a közoktatási ágazat hatásköre nem terjedt ki.

Ebben az időszakban számos törekvés indult meg a felemás szabályozási helyzet olyan módon való feloldására, hogy a szakmunkásképző iskola is szerves részévé váljon a közoktatás iskolarendszerének és mindenfajta szakképzés szabályozására a közoktatás keretei között kerüljön sor. Ez fejeződött ki az 1985. évi I. törvényben, amely Magyarországon első ízben valósította meg az oktatási nagyrendszer – beleértve a szakoktatást is – egységes szabályozását. A törvény az iskolarendszerű szakképzésben mind a szakmai elméleti, mind a gyakorlati képzésről való gondoskodást állami feladatként deklarálta. Egyfelől a szakképző iskolának változatlan képzési idő alatt eleget kellett tennie a tankötelezettség teljesítéséből fakadó általánosan művelő és a gazdaság igényeit követni hivatott szakképzési feladatoknak. Másfelől a gazdálkodó szervezetek egyre több anyagi terhet vállalva csak hatáskör nélküli együttműködőként vehettek részt a gyakorlati képzésben, miközben az állam, illetőleg az iskolák a gyakorlati képzés feltételeinek csak kis hányadáról voltak képesek gondoskodni.

A jelenlegi szakképzési törvényjavaslat abból az alapkoncepcióból indult ki, hogy a szabályozásnak minden eszközzel biztosítani kell tartalmában, szervezetében és irányítási rendjében is a szakképzés és a gazdaság szoros kapcsolatát, a gazdasághoz való rugalmas alkalmazkodás követelményeit, továbbá a gazdálkodó szervezetek és érdekképviseleti szerveik érdekeltiségét a szakképzés feladatainak megoldásában. Mindezt úgy, hogy a szabályozás összhangban maradjon az új közoktatási törvény rendelkezéseivel is. A szakképzési törvénytervezet ezeknek az új követelményeknek a következők szerint kíván eleget tenni:

– Megváltozik az iskolai rendszerű szakképzésben az állam és a szakképzésben közreműködő gazdálkodó szervezetek feladata, jogköre. Az állam csak a szakmai elméleti és az iskolában szervezett gyakorlati képzés kötelezettségét, feltételeinek biztosítását vállalja magára. A gyakorlati képzés jogköre és felelőssége meghatározó módon a gazdálkodó szervezetekre hárul.

– Mind az iskolai rendszerű, mind az iskolarendszeren kívüli szakképzés a tankötelezettség teljesítése, illetőleg a közoktatási törvényben meghatározott vizsgák letételére épül. Ezzel a szakképzés mentesül az általánosan művelő feladatok alól és meghatározó módon a szakmai elméleti és gyakorlati képzésre koncentrálhat. Ez ésszerű módon hat a képzési időre is, jobban differenciálva azt a képzési feladatok szerint.

A szakképzési törvény hatálya alá von minden iskolai rendszerű és iskolarendszeren kívüli szakképzést. Állami garanciát azonban csak az állam által elismert szakképesítések esetében nyújt. E szakképesítések meghatározására a törvény a jelenlegi többféle jegyzék (OSZJ, középfokú szakosítási jegyzék, ágazati vállalati jegyzékek) helyett egy központi szakképesítési jegyzék (Országos Képzési Jegyzék) kiadását rendeli el, függetlenül attól, hogy a képzés milyen formában, illetőleg iskolatípusban történik. E szakképesítésekben a megkívánt országos egységet a szakmai követelmények központi meghatározásával és a szakmai vizsgáztatás központi szabályozásával kívánja elérni.

A törvény a szakképzés intézménytípusait, definícióját tételesen nem kívánja meghatározni. A szakképzési intézményrendszerben a jelenlegi intézménytípusok még ebben az évtizedben jelen lesznek és velük párhuzamosan alakulnak ki az új típusú képző intézmények, amelyekhez a törvény megfelelő – rugalmasan alkalmazható – keretet kíván csak meghatározni.

A szakképzési törvény – összhangban a közoktatási törvénnyel – a szakképző iskola létesítésével és fenntartásával, finanszírozásával és működésével, a tanuló és az iskola közötti kapcsolatokkal, továbbá a pedagógusokkal összefüggő kérdések szabályozásában a közoktatási törvény, az ezekre kiterjedő hatáskörökben pedig a művelődési és közoktatási miniszter illetékességét fogadja el.

Az irányítási rendszerben a gazdasággal való rugalmas együttműködést, szoros kapcsolat megteremtését szolgálja a munkaerőpiaccal összefüggő képzési érdekegyeztetésre megalakult Országos Képzési Tanács működtetése, amelyben a tripartit elvnek megfelelően részt vesznek a gazdasági szféra érdekképviselői szerveinek képviselői is. A Képzési Tanács hivatott véleményt nyilvánítani a szakképzést érintő és meghatározó minden fontos kérdésben.

Teljesen új koncepcionális eleme a törvénynek a tanulószertződés intézményének a bevezetése olyan esetekben, amikor a gyakorlati képzésre iskolai gyakorlóhely hiányában gazdálkodó szervezet vállal kötelezettséget. A tanulószertződés esetében megváltozik a szakképző iskola és a gazdálkodó szervezet gyakorlati oktatással összefüggő hatásköre, felelőssége. Az iskola szerepe kizárólag a szakmai elméleti oktatásra korlátozódik, a gyakorlati képzés joga és kötelezettsége a gazdálkodó szervezetre hárul. Megszűnik a szakképző iskola gyakorlati oktatást irányító és ellenőrző szerepe is. Ezt a feladatot a törvény az illetékes – újjáalakuló – gazdasági kamarákra bízta.

Tekintettel arra, hogy a kamarai törvény még csak most van előkészítés alatt, a szakképzési törvény a tanulószertződéssel, illetőleg ezzel összefüggően a gazdasági kamarák feladataival, hatósági jogkörével kapcsolatos rendelkezéseket csak a kamarai törvény hatályba lépésétől teszi kötelezővé. Ennek megfelelően a tanulószertződés alapján folyó szakképzésre legkorábban csak a kamarákról szóló törvény hatályba lépését követően kerülhet sor.

A tanulószertződés bevezetésével változik a szakképző iskola tanulókat megillető juttatások köre és jellege. Megszűnik az egyes tanulói réteget érintő ösztöndíjrendszer. Ezt követően rendszeres pénzbeli juttatásban csak a gazdálkodó szervezettel tanulószertződést kötött tanulók részesülhetnek. Ezekre terjednek ki a szakmunkástanulóokra jelenleg érvényes társadalombiztosítási jogszabályok is.

Új koncepcionális elem a munkaerő-fejlesztő és -képző központok feladataival és működésével összefüggő szabályok meghatározása is. A fejlett piacgazdasággal rendelkező országokban a nagy szerkezet-átalakítások idején a munkanélkülivé vált lakosság képzésének, átképzésének megoldására jelentős állami forrásokra támaszkodó intézményhálózat jött létre. Ezért Magyarországon is megindult és folyamatban van – a foglalkoztatásban várható folyamatos előrejelzés alapján – egy munkaerő-piaci orientáltságú, regionális szerepkörű képzési hálózat létrehozása.

*

A Humánpolitikai Kabinet 1992 közepén megtárgyalta a javaslatokat és támogatta, hogy a közoktatásra és szakképzésre önálló törvények készüljenek. Fontosnak tartotta ugyanakkor azt, hogy a három törvény egyidőben kerüljön az Országgyűlés elé, a törvények összhangoltak legyenek és biztosítsák az egymásra épülést. Ennek érdekében az egyeztetések során jelentősen javult a szervezetek közötti összhang, azonban a Művelődési és Közoktatási

Minisztérium változatlanul szeretné fenntartani az ágazati szakmajegyzéket, mi ugyanakkor az európai megoldásokhoz illeszkedő Országos Képzési Jegyzék bevezetését preferáljuk, ez ugyanis lényeges szabványelem.

Szinte lényegi összefoglalásnak is tekinthetjük, hogy a szakképzés fejlesztési koncepciója lényeges szabályozási szintként kezeli a szakmastruktúrát és a vizsgáztatás-képesítés rendszerét. Ezek kialakításában és működtetésében az állam növekvő szerepet kíván biztosítani a szakmai érdekegyeztetés intézményének, s a követelmények, vizsga-standardok kidolgozásában a kamaráknak, szakmai szövetségeknek. A szakképzési törvény elfogadását követően a szerkezetében is megújítható szakmajegyzék – a gazdaságban végbemenő technológiai fejlődés és a munkaerő-piaci hatások eredményeként – az érdekeltek által időről-időre módosítható, továbbfejleszhető lesz. Az állam a koordináció és a szakmai infrastruktúra biztosításával e sokpólusú tevékenység szakmai-tudományos, valamint adminisztratív háttérét kívánja csak a szükséges mértékben megteremteni, s egyúttal elősegíteni, hogy az európai integrációba, kvalifikációs rendszerekbe a magyar szakképzés nemzetközi szerződésekkkel bekapcsolódhasson. A szakképzési törvény elfogadását követően lehetne teljesen kiépíteni az Európai Közösség általi szabályozást figyelembe véve a szakmastruktúra dinamizálását szolgáló intézményrendszert, s az ezekhez kapcsolódó, a szociális partnereket is integráló vizsgamechanizmust.

A törvény a szakképzési rendszer irányításának feladatát az állam részéről a kormányzati munkamegosztás keretében racionalizálni kívánja, ugyanakkor a közoktatási rendszerben működő intézmények irányításának és fenntartásának általános szabályait a készülő közoktatási törvénnyel összhangban, s az önkormányzati törvény értelmében alkalmazza. A szakképzésre vonatkozó sajátos szabályok (szakmai irányítás, szakmajegyzék kidolgozása és jóváhagyása, vizsgáztatás, finanszírozás, munkaerő-fejlesztő központok létrehozása és működtetése) esetében a kerettörvény feladata, hogy a foglalkoztatási törvénnyel és a Munka Törvénykönyvvvel összhangban a piacgazdaság igényei szerint szabályozza a hatásköröket és felelősségeket.

Benedek András

VÉLEMÉNY A MŰM ELŐZETES SZAKKÉPZÉSI KONCEPCIÓJÁRÓL

Általános megjegyzések

A Munkaügyi Minisztérium abból a valós tényből indul ki, hogy a jelenlegi szakképzés nem alkalmas a piacgazdaságra való áttérésre. Ennek érdekében eleget kell tenni a munkaerőpiac kihívásainak oly módon, hogy a szakképzés egész rendszere minél hamarabb és rugalmasan alkalmazkodjék és mintegy folyamatosan “adjon választ” eme kívánalmakra.

A fenti célok elérése érdekében a tervezet olyan iskolastruktúra átalakítást előfeltételez, amely mögött nem nehéz felismerni a “világbanki diktátum” teljes elfogadását: 8–10 éves legyen az általános képzés, 3 éves az általános szakképzés, ezt kövesse a betanuló és a középfokú képzés. A kevésbé tudásigényes szakmákban rövidebb-hosszabb idő alatt lehessen – akár iskolarendszeren kívüli keretek között is – különböző képesítéshez jutni. A modell így jut el a 16 éves korban történő pályaválasztási metszésponthoz.